

O průmyslu soukenickém v Táboře v druhé polovině předešlého století.

Dle svých vzpomínek a dle vypravování otce, který byl dlouhá leta soukeníkem v městě^žtom, napsal vládní rada **Jan Ctibor**.

V nejnovější době uznává se všeobecně, že hospodářské poměry jižních Čech jsou neutěšeny a že jest nejvyšší čas, aby byly povzneseny. Za jeden z prostředků, kterými by se to státi mělo, považuje se zprůmyslovění těchto krajů. Nebude proto bez zajímavosti, upozorním-li, že uprostřed předešlého století byl v jižních Čechách značný průmysl soukenický, a ukáži-li na příčiny, které podle mého soudu způsobily, že až na malé výjimky zanikl. Vývody moje týkati se budou z větší části jen řemesla soukenického v Táboře, lze z nich však souditi na poměry tohoto průmyslu i v jiných městech českých.

Uprostřed předešlého století kvetlo v Táboře, v Jindřichově Hradci, v Soběslavi, v Počátkách a v celé řadě měst jihočeských řemeslo soukenické, které nejen že zásobovalo celé jižní Čechy dobrými a trvanlivými výrobky, nýbrž vyváželo je i do jiných krajů českých a moravských, do zemí alpských ani vzdálené Tyrolsko nevyjímaje, ano i do Uher. Současně s průmyslem soukenickým bylo tam i vysoce rozvinuté koželužství a jiná řemesla. Živnosti tehdy byly sdruženy v cechy a přecházely z rodičů na děti v několika pokoleních. Zámožnost v tehdejších dobách byla v městech jihočeských poměrně veliká, život byl v nich rušný a veselý. Tehdy opravdu platilo přísloví, že řemeslo má zlaté dno. Mistři řemeslní obzvláště soukeníci a koželuzi, tvořili v městech prvou třídu obyvatelstva, a protože každý z nich byl dle tehdejšího zvyku jako tovaryš delší dobu v cizině na zkušenou, jak se říkalo na vandru, měli i značnou míru rozhledu ve věcech hospodářských.

Jak značná byla rozsáhlost průmyslu soukenického, nejlépe jest patrné z počtu mistrů v Táboře, který činil v letech rozkvětu tohoto průmyslu, asi v letech 1850tých, dle vypravování otcova kolem 100. Ježto pak byli mezi nimi mistři, kteří zaměstnávali

až 50 i více dělníků, lze si z toho představit, jak veliký význam mělo soukenictví pro Tábor a okolí, obzvláště když město toto čítalo v těchto dobách jen asi 5000 obyvatelů. Snadno lze si představit, jakou ohromnou krizi prodělal Tábor, když průmysl soukenický počal o 10 let později rychle chřádnouti, takže o 20 let později byly z něho již jen zbytky, které v několika letech vzaly úplně za své. Průmysl soukenický udržel se v jižních Čechách jen v Počátkách, ve východních Čechách pak především v Humpolci.

Poslední rok, o kterém lze říci, že byl pro průmysl soukenický v Táboře opravdu dobrým, byl rok 1867, který následoval po válce s Pruskem. Tento šťastný poslední okamžik neznamenal však již nějaké trvalé zlepšení, byl způsoben účinky války, zvláště asi velkým znehodnocením peněz papírových, které po válce nastalo a jež jevílo se v ažiu na stříbro, které dosáhlo výše až 30%.

Úpadek průmyslu soukenického nebyl rozhodně zaviněn neschopností výrobní mistrů, neb tito začali se záhy vymaňovati ze starých tradic výrobních a zaváděli do závodů svých moderní techniku. Tak na př. zavedení strojní výroby do soukenictví v Táboře stalo se dosti záhy. První mistr, který začal pro sebe a pro jiné přísti vlnu na strojích, byl František Weger, který zemřel v stáří 62 let v roce 1864, a posledních několik let svého života strávil na odpočinku. Lze z toho soudit, že počátek strojní výroby v soukenictví hledati dlužno asi v letech 1840 až 1850, tedy dosti záhy. Před tím obstaráváno bylo předení vlny vesnickým obyvatelstvem z okolí Tábora na přeslicích, které v tom nacházelo hojně zaměstnání. Vedle předení vlny stroji zavedena byla záhy i strojová práce při válení a česání suken, jakož i stříhání. Někteří větší mistři měli všechny své vlastní stroje, menší mistři dávali si práci stroji obstarávati ve speciálních dílnách, které byly zřízeny cechem a i jinými osobami. Stroje byly poháněny napřed ručně, koňmi, pak vodní energií, které bylo v Táboře s dostatek. Větší mistři měli vlastně již továrny na tehdejší dobu dosti rozsáhlé a obstarávali si veškerý výrobní proces ve svých dílnách. Tak na př. otec pisatelův Václav Ctibor a strýc jeho Karel Ctibor obstarávali praní vlny, barvení, předení vlny, tkání, válení, česání, stříhání a i apreturu pomocí svých vlastních strojů ve svých dílnách, pracovali až na 20 stavech tkalcovských a zaměstnávali až 50 dělníků. Výrobky své sami si rozprodávali.

Malí mistři obstarávali si doma jen tkání, jež dělo se tehdy na ručních stavech (strojní tkání bylo zavedeno v průmyslu

soukenném až mnohem později) a rozprodej vyrobených suken. Ostatní práce spojené s výrobou suken dávali si obstarávati do speciálních dílen.

Dělnictva byla hojnost, platy jeho byly nízké. Dělnice (sukačky) dostávaly 30 kr. denně a snídani, tkalci byli placeni od kusu a vydělali si nejvíce 1 zl. denně, ostatní dělníci neměli rovněž vyšších platů, vyjímajíc dílovedoucího. Platy tyto nelze ovšem s nynějšími srovnati, protože veškeré životní potřeby jsou nyní mnohokrát dražší, než byly v druhé polovině předešlého století. Z toho jest patrné, že ani nedostatek dělnictva nebyl příčinou úpadku řemesla soukenického.

Vlnu ovčí dodávalo soukeníkům skoro výhradně zemědělství jižních Čech, jen něco málo kupovalo se jí z Uher. Vlna byla selská hrubší jakosti a panská jemná. Panskou vlnu kupovali si větší soukeníci přímo od velkostatků za hotové, selskou rovněž za hotové buď přímo od sedláků, většinou od obchodníků skoro vesměs židů, kteří ji po vesnicích od sedláků pro soukeníky skupovali. V této okolnosti, že průmysl soukenický mohl se skoro úplně zásobovati lacinou a dobrou domácí surovinou, byla jedna z hlavních příčin jeho zdaru. V tehdejších dobách nechávala se v jižních Čechách pole každým třetím rokem ležeti úhorem (neosévala se), pak bylo mnoho pastvin obecních, chovalo se proto mnoho ovcí a vypěstilo se hojnost dobré vlny. Když pak po vynalezení ruchadla přešlo se k intensivnímu polnímu hospodářství a přestalo se úhorovati a pastviska se zaorávala, nebylo pro ovce dosti pastvin a bylo nutno jich pěstování omezovati, až v letech 60. až 70. předešlého století zaniklo chování ovcí takoruka úplně. Průmysl soukenický v jižních Čechách přestal míti surovinu výborné jakosti a poměrně levnější než jeho konkurenti a byl nucen odbírat ji z Uher a až z Austrálie. Poněvadž byl nedostatek komunikace (dráha Františka Josefa z Prahy do Vídně přes Tábor otevřena v roce 1871), měl pak poměrně dražší surovinu a horší jakosti než dříve. Tím pozbyl své hlavní výhody a byla to pro soukenictví jižních Čech veliká pohroma a zajisté i hlavní příčina jeho úpadku.

Výroba průmyslu tábořského omezovala se skoro výhradně v dobách rozkvětu jeho na hladká, lesklá, tuhá (dobře válená) sukna barvy černé, hnědé, modré a šedé (tento poslední druh nazýval se všeobecně myška), jež vyráběly se z výhradně dobré vlny ovcí. Trvanlivost tábořských suken byla proto veliká, oblek z nich

dědil syn po otci. Sukna táboorská požívala daleko široko (zvláště v zemích alpských) dobrého jména. Když pak odbyt tohoto speciálního zboží počal od roku 1860 náhle klesati jednak změnou lidového kroje, jednak vytištěním cizozemskou konkurencí z dosavadních odbytišť, byla to pro průmysl soukenický druhá velká pohroma. Veškeré dělnictvo bylo vycvičeno pro tuto speciální výrobu, stroje byly rovněž pro ni zvlášť upraveny, mistři výrobu jiných druhů takorů neznali. Činilo proto velké obtíže zavést výrobu módních vlněných látek, které jediné šly na odbyt, a jež tehdy již Brno a Liberec drahá leta vyráběly. Pokusy učiněné v Táboře se nezdařily, zboží módní vyráběné v Táboře nerovnálo se úhledností výrobků z Liberce a z Brna. Soukeníci v Táboře učinili při tomto přerodu i tu velikou chybu, že přestali vyráběti pouze z čisté dobré vlny a počali upotřebovati i umělé vlny, zhotovené rozcupováním vlněných hadrů. Zboží z části zhotovené z umělé vlny mohlo sice býti prodáváno laciněji, bylo však trvanlivosti špatné. Tento švindl vymstil se na soukenících táboorských, neb sukno táboorské brzo pozbylo úplně své dobré pověsti.

Styk s odběratelstvem udržován byl v dobách rozkvětu řemesla soukenického takorů výhradně jen pomocí trhů, na něž soukeníci zboží své dováželi. Malí mistři prodávali zboží přímo odběratelům na výročních trzích všech měst jižních Čech, ano dojížděli se svým zbožím i na trhy vzdálenější. Velcí mistři jezdili se svým zbožím na velké trhy do Budějovic, Plzně, Brna a Lince, kde prodávali zboží své obchodníkům po celých kusech. Zvláštní důležitost pro soukenictví v Táboře měly veletrhy v Linci, které se čtyřikrát do roka konaly a trvaly vždy celý týden. Sem sjížděli se obchodníci ze všech zemí alpských, až i z Tyrolska a Solnohradska, v nichž požívala sukna táboorská dobrou pověst. Mnohdy zamlouvali si obchodníci již napřed, jaké zboží jim mají soukeníci na trh přivézt. O rozsáhlosti takových trhů lze si udělati pojem, uváží-li se, že otec pisatele tohoto článku tržil v Linci 10 až i 16 tisíc zl. hotových peněz. Přímých objednávek bylo málo. Stavbou drah, zvláště otevřením dráhy císaře Františka Josefa v roce 1871 z Prahy přes Tábor do Lince, počaly trhy v Linci pozbývati svého významu a poměry odbytové průmyslu soukenického počaly se přetvořovati na způsob, dle něhož zjednávají se odbyt především prostřednictvím cestujících. To byla třetí nepříznivá okolnost pro průmysl soukenický v Táboře, neb též nedovedl dosti rychle přizpůsobiti se moderním poměrům odbytovým.

Pro zajímavost uvádíme zde, ačkoliv to nesouvisí s cílem tohoto pojednání, že obchodní korespondence mistrů byla zpočátku úplně německá, ačkoliv byli všichni do jednoho Češi. Teprve v letech 60tých předešlého století počato částečně s českou korespondencí.

Zmínky zasluhuje, že bylo v celku poměrně jen málo mistrů, kteří v dobrých letech činili si úspory. Většina mistrů žila tehdy v tom domnění, že řemeslo bude stále výnosné. Úspory učiněné ukládaly se dle zvyku tehdejších dob v nemovitostech, takže každý bohatý soukeník měl pole a domy a skoro každý byl zároveň rolníkem. Půjčování peněz bylo až do vzniku a rozkvětu založen a spořitelén výhradně v rukou židů, kteří z toho měli veliký zisk, a jest to zajisté původem jich značného bohatství. Připomínáme, že zvyk kupovati za úspory nemovitosti zaviněn byl tehdejšími nestálými hospodářskými poměry, hlavně znehodnocováním peněz, jež tehdy několikrát po sobě nastalo, o čemž dopodrobna se zde rozepisovati pro omezenost místa není možná. Soukeníkům nelze proto činiti výtky. To však bylo jich nedobrou vlastností, že až na malé výjimky poměrně velmi málo z úspor věnovali na zvelebení závodů, co bylo pro budoucnost soukenictví v Táboře značnou nehodou. To způsobilo, že v době, kdy začal úpadek soukenictví, byli zámožní mistři již starší a nebylo zde žádného mladého soukeníka, který by byl měl dostatečné jmění, aby byl mohl krisi překonati.

Co dalo poslední ránu průmyslu soukenickému v Táboře, bylo zavedení volné soutěže v obchodě a průmyslu po válce s Pruskem v roce 1867, jež záleželo v tom, že bylo zrušeno řízení cechové a že připuštěna byla zahraniční konkurence. Cechy pozbývaly sice v druhé polovině předešlého století svého významu, přece však měly v některých směrech dobré účinky, tak na př. nelze jim upříti zásluhy, že zařídily speciální dílny strojové (valchu, přádelnu na vlnu, dílnu postřihačskou pro úpravu suken) pro menší soukeníky, hnané vodní energií. Úplné zrušení jich a zavedení úplné svobody živností bylo rozvoji průmyslu soukenického v Táboře na značnou škodu. Připuštění zahraniční konkurence, zvláště anglické, snížením cel ochranných bylo zhoubou, a to hlavně i proto, že stalo se dříve, než Tábor dostal dráhu, později o čtyři leta až v roce 1871.

Táborské výrobky nijak nemohly úspěšně konkurovati v alpských zemích s anglickými, protože v Anglii měli dokonalejší vý-

robu strojovou, lacinější kapitál, levnější vlnu australskou, trhy v alpských zemích byly z Terstu přístupnější po dráze, kdežto z Tábora díti se musela doprava do těchto zemí z části (až do Budějovic) po nápravě. V Čechách byla opět obtížná konkurence se zbožím libereckým a brněnským, protože bylo z příčin, jež jsme již vysvětlili, úhlednější.

Není pochyby, že průmysl soukenický v Táboře mohl se udržet, kdyby se mu bylo dostalo včas náležité podpory se strany státu. Prostředky, jimiž by se to bylo mohlo státi, mohly býti asi tyto: Vystavění dráhy přes Tábor mělo se státi o deset let dříve, dokud bylo soukenictví v Táboře v plné síle a než byla připuštěna zahraniční konkurence. Včasné zřízení tkalcovské školy, která by se byla postarala o výchovu dorostu, jako tomu bylo v Liberci a v Brně, bylo by usnadnilo přechod výroby od hladkých tuhých suken k módnímu zboží vlněnému. Zadání dodávek vojenských, co by bylo bývalo snadné, neb v dřívějších dobách pracováno bylo zcela úspěšně pro vojsko. Tím způsobem zachráněn byl průmysl v Počátkách a snad i v Humpolci. (Naposled pracována sukna pro vojsko v roce 1866, ale jen v malé míře.) Čechy měly se přeměnit ve společenstva neb družstva, jež by byla sprostředkovala dodávky vojenské a zařizovala speciální dílny.

Bohužel v tehdejších dobách (od r. 1860—1870) nebylo pravého pochopení pro veliký význam průmyslu ani u vlády ani v rozhodujících kruzích českých a tak nechal se zahynouti důležitý průmysl soukenický v jižních Čechách a neučinil se nejmenší pokus k jeho záchraně.

O reformě právnických studií.

Referuje Dr. Jos. Gruber.

(Dokončení.)

Komise pro reformu veřejné správy navrhuje druhou alternativu, oddělení obou oborů. Dost nevhodně komise na prvé místo klade důvod didaktický, nebo chceme-li policejní: doba tří let je příliš dlouhá, aby studující mohli býti ponecháni bez kontroly druhou mezizkouškou; mají tedy býti donucováni k ustavičné pilnosti. Vážnější jsou jiné důvody. Předností dosavadní rakouské soustavy jest oddělení státní zkoušky státovědecké od judičiální; poněvadž se však obě zkoušky konají až na konci studia nebo po